

ENRIC OLIVARES TORRES

FESTES MAJORS A L'HORTA

CAVALCADES, PROCESSIONS I DANSES
EN LA MEMÒRIA DE LA CASA INSA

Índex

Pròleg

Antonio Ariño Villarroya	13
--------------------------------	----

Introducció 15

0.1. Els robbers, un ofici desaparegut	19
0.2. Les festes patronals a l'Horta de València	31
0.3. Devocions locals, l'arrel de la festa i manifestació de la identitat	37
0.4. Festes i processons, un procés de continuïtat i canvi	44
0.5. Cavalcades festives, del convit a la batalla	52
0.6. Danses rituals a la comarca	56
0.7. El Cant de la Carxofa, patrimoni de l'Horta	62

1. Alaquàs 79

1.1. Celebracions a l'ombra del castell	79
1.2. Una història lligada al Cant de la Carxofa	80
1.3. Cronologia de les festes del passat	84

2. Albalat dels Sorells 96

2.1. Festes al Crist de les Ànimes	96
--	----

3. Alboraià 101

3.1. Crònica d'un miracle	101
3.2. La celebració del Corpus Christi a Alboraià	102
3.3. Les festes patronals de juliol a sant Cristòfol	108
3.4. L'antiga festa d'agost al Crist de la Providència	109
3.5. Celebracions en honor de la Mare de Déu d'Agost	111

4. Albuixec 114

4.1. Sant Ramon Nonat, patró d'Albuixec	114
4.2. La festa a la Mare de Déu d'Albuixec en el passat	115
4.3. La festivitat del Corpus	119

5. Alcàsser 121

5.1. Festes majors al Crist de la Fe	121
--	-----

6. Aldaia 126

6.1. El devocionari local	126
6.2. Les festes majors del segle XIX	128
6.3. Les celebracions patronals del segle XX	134
6.4. L'estat actual de la festa	138

7. Alfafar 145

7.1. Les festes de l'antigor	146
7.2. La festa es trasllada a la tercera setmana de setembre (1879-1931) ...	149
7.3. Pervivències i transformacions	150
7.4. Les celebracions del Corpus Christi a Alfafar	153

8. Almàssera	159
8.1. El miracle dels peixets	159
8.2. Les festes del passat	161
8.3. Recuperant patrimoni festiu	164
8.4. Els Miracles de Sant Vicent Ferrer i l'antiga veneració al Crist de la Providència	164
8.5. La festa a la Mare de Déu d'Agost	167
9. Burjassot	170
9.1. La tradició coetera en les festes d'agost	170
9.2. Sant Miquel, patró titular de la parròquia	175
9.3. Les celebracions del Corpus a Burjassot	182
10. Catarroja	187
10.1. Festes patronals a sant Miquel Arcàngel	187
10.2. Processons al Crist de la Pietat	196
10.3. Solemnitats a sant Antoni de Pàdua	199
10.4. Celebracions a la Mare de Déu d'Agost i sant Roc	200
10.5. La festa dels pescadors a sant Pere	201
11. El Puig de Santa Maria	204
11.1. Cavalcades i processons a la Mare de Déu del Puig	204
12. Foios	
12.1. Tres dècades de lloguers a Insa	211
13. Godella	215
13.1. Notes de valenciania en obsequi de sant Bertomeu i sant Salvador ..	215
13.2. Festes al Corpus, a la Mare de Déu dels l'Assumpció, els Desemparats i sant Sebastià	221
14. Manises	228
14.1. Llaors a les santes escudelleres	228
14.2. Origen i història de la cavalcada de la ceràmica	229
14.3. La processó de les Santes Escudelleres	238
14.4. La festa del Corpus i altres celebracions locals	239
15. Massamagrell	246
15.1. Les festes vestides	246
16. Massanassa	252
16.1. Les festes de Sant Joan en honor al Crist de la Vida	252
16.2. La solemnitat del Corpus Christi a Massanassa	259
16.3. Festes a la Puríssima	259
16.4. Vestits per a l'Assumpció de la Mare de Déu	261
17. Meliana	262
17.1. Les festes a la Mare de Déu de la Misericòrdia i el Crist de la Providència	262
17.2. Els Miracles de Sant Vicent Ferrer	270
17.3. La celebració del Corpus Christi a Meliana	271

18. Mislata	276
18.1. Les festes patronals de Mislata al segle XIX	276
18.2. Les festes a sant Miquel, el Corpus i la Mare de Déu d'Agost	279
19. Montcada	281
19.1. Festes centenàries de Montcada a la patrona santa Bàrbara	281
19.2. Les festes majors en el segle XIX	284
19.3. Solemnitats pel segon centenari de l'arribada de la relíquia de santa Bàrbara	289
20. Paiporta	295
20.1. Les antigues celebracions al patró sant Jordi	295
20.2. Les festes patronals a sant Roc	300
20.3. Solemnitats al Crist del Consol	302
21. Paterna	306
21.1. El ritual del foc	306
21.2. Devocionari local	307
21.3. En honor del Santíssim Crist de la Fe i sant Vicent Ferrer	308
21.4. L'arribada d'un nou segle	312
22. Picassent	316
22.1. Les festes majors de Picassent al segle XIX	317
22.2. La dansa dels Bastonots i altres danses rituals a Picassent	319
22.3. La cavalcada de la vespra	321
22.4. La processó a la Mare de Déu de la Vallivana	324
22.5. Festa a sant Cristòfol, titular de la parròquia	328
23. Puçol	331
23.1. Festes a la Mare de Déu al Peu de la Creu	331
24. Quart de Poblet	337
24.1. Tradicions del mes de setembre	337
24.2. Les festes majors del segle XIX	339
24.3. Nanos i Gegants alegren les festes de la nova centúria	342
25. Rafelbunyol	347
25.1. Festes patronals en honor dels Sants de la Pedra i Mare de Déu del Miracle	347
26. Rocafort	352
26.1. Devocionari local	352
26.2. Diversions de fa més de cent anys	355
27. Sedaví	363
27.1. Festes majors a la Mare de Déu del Roser i sant Torquat	363
27.2. Celebracions del Corpus Christi a Sedaví	365
28. Silla	366
28.1. La centenària dansa dels Porrots	367
28.2. Bressol del Cant de la Carxofa	378
28.3. Història de les festes patronals de Silla. La cavalcada i les danses rituals	379
28.4. Història de les festes de Silla. La processó al Crist	384

29. Torrent	396
29.1. Commemoracions festives a la ciutat de Torrent	396
29.2. La integració de les antigues celebracions a sant Lluís Bertran en les festes d'agost	403
29.3. La consolidació del calendari festiu al segle XX	409
30. Xirivella	416
30.1. Festes a la Mare de Déu de la Salut	416
30.2. Els Miracles de Sant Vicent Ferrer	419
Conclusions	425
Bibliografia	429
Mapes	435

Pròleg

Antonio Ariño Villarroya

DEDICAR una investigació rigorosa a estudiar el repertori festiu d'un territori concret o una festa molt rellevant d'una comunitat local, als anys setanta del passat segle, era poc menys que una extravagància. Les festes estaven molt bé per viure-les i celebrar-les, però proposar-se la realització d'un estudi rigorós, tan rigorós com els que s'estaven fent, per exemple, sobre la transició del feudalisme al capitalisme en diverses localitats, era poc més o menys una raresa si no, una insensatesa.

Han canviat molt les coses i per a bé. En diferents especialitats acadèmiques, es presta atenció a la fenomenologia i història de la festa i a les seues connexions amb altres fenòmens, com la identitat col·lectiva, la inclusió social o la dinàmica econòmica.

Els fenòmens simbòlics, expressius i immaterials tenen reconeixement a nivell internacional, quan són singulars, com a patrimoni col·lectiu de la humanitat; els calendaris festius s'ajusten i redefeixen en funció de períodes vacacionals i dels fluxos turístics i aquests alhora busquen en l'experiència festiva un nou valor econòmic. I sobretot, allà on hi ha un grup o col·lectivitat vius, allà abans o després sorgeix una celebració, la vitalitat de la qual sol ser expressió i indicador de la vivacitat del subjecte celebrant.

El llibre que té el lector entre les mans s'ha beneficiat d'aquest nou corrent que no només no menysprea la festa, sinó que l'aprecia, sense per això confondre valor i preu, com ens advertia Machado.

Enric Olivares, en *Festes majors a l'Horta. Cavalcades, processons i danses a la memòria de la Casa Insa*, ha realitzat una investigació extraordinària i de gran calat per diverses raons: per l'objecte triat, per les fonts utilitzades i pel marc interpretatiu. Sens dubte, la font principal –la documentació de la Casa Insa– és un encert innegable. Quan es vol reconstruir una genealogia festiva, poques vegades abunda la bona informació i la que utilitza Enric Olivares és molt bona. Tindrà les seues limitacions, que ell haurà tingut l'oportunitat de conèixer millor que ningú, però els seus avantatges davant altres fonts més escasses i escarides en dades, són patents en aquest excel·lent treball.

L'objecte triat han sigut les festes de tota la comarca de l'Horta, és a dir, l'*hinterland* de la ciutat de València. Al mateix temps que constitueix una unitat social i té una especificitat per la seua dependència i influència urbana (l'expansió de les Falles com a fenomen de la modernitat és un exemple clar, però la ciutat influïa en molts altres aspectes), és també una pluralitat ben diferenciada, amb les particularitats de cada centre local que venen determinades tant per la seua història com pel nínxol ecològic en el qual es troben.

Però m'interessa destacar, a més de la vasta informació que aquest llibre aporta i fa visible per als qui vulguen conèixer una història recent de les nostres festes, el marc interpretatiu que ha adoptat Enric Olivares. Lluny de visions romàntiques o fins i tot melancòliques del passat; separant-se de qualsevol fonamentalisme sobre la tradició i sobre el llegat que hem rebut o en el qual ens trobem immersos; mar-

cant distàncies de qualsevol pretensió folklòrica, Enric estudia la festa com el que és: una institució social viva, creixentment complexa, com ho és la societat de la modernitat i encara més de la modernitat avançada, sense estalviar-nos el coneixement dels conflictes que han sorgit dins d'aquestes comunitats en ocasió de la celebració de la festa, perquè les nostres societats són creixentment plurals.

Allunyat ja per més de 40 anys de les meues primeres incursions en l'estudi de les festes, m'alegre de constatar que hi ha una generació d'investigadors i investigadores que apliquen els millors mètodes i els marcs teòrics adequats per interpretar un fenomen tan transcendental com la festa.

Anime a la lectura d'aquest text, que té l'avantatge a més, que pot ser llegit en funció de diversos interessos: acadèmics, per suposat; però també instrumentals: conèixer com eren les festes "del meu" poble. Però, sobretot, pot contribuir a millorar la comprensió de les nostres festes i a millorar-les, fins i tot a inventar-ne d'altres per captar dimensions noves del temps actual.